
Aspekti političke znanosti

Pregledni članak
32.01.:330.1

Politička ekonomija – ekonomija – politologija

DAG STRPIĆ*

Sažetak

Od 17. do 19. stoljeća politička ekonomija je prošla put od posebne društvene/moralne znanosti do sinonima liberalne verzije cjeline političko-kameralnih ili državnih znanosti. Na prijelomu u 20. stoljeće, uspostavljanjem samostalne ekonomske znanosti i užim profiliranjem političkih znanosti, ona se počela marginalizirati (osim u naglašeno ideologiziranoj “marksističko-lenjinističkoj” verziji, gdje joj je nakon prvotne Staljinove anateme kasnije zadan centralni položaj). A u politologiji/političkoj znanosti razvila je, osobito u posljednjoj trećini stoljeća, status posebne znanstvene grane i nastavnog područja skupine disciplina koje na osebujan način čuvaju politologijsku povezanost s drugim društvenim, pa i humanističkim znanostima. Disciplinarna struktura današnje političke ekonomije otuda u osnovi odgovara strukturi drugih grana politologije i njezine cjeline. U nastavi, na svjetskim studijima političke znanosti i međunarodnih odnosa, uz samu Političku ekonomiju kao temeljnu disciplinu grane, najraširenija je Međunarodna politička ekonomija. U znanstvenim istraživanjima i literaturi, politička ekonomija je razvijana osobito u nekoliko smjerova: 1. kao jedna od konstitutivnih politologijskih regionalnih teorija; 2. kao kompleksna teorija razvoja i promjene, te izvođenja strategijskih scenarija iniciranja, reguliranja i realiziranja posebnih trendova; 3. kao ekonomska analiza politike, njezinih institucija i procesa – i obrnuto, kao politička analiza privrednih institucija i procesa; 4. kao kompleksna analiza javnih/državnih politika i njihove harmonizacije, osobito u svezi s teorijom ekonomske politike i posebnim sektorskim političkim ekonomijama; 5. kao analiza povezanosti države i privrede u tzv. političko-ekonomskoj zajednici; 6. kao analiza političko-ekonomske povijesti; 7. kao političko-ekonomska analiza društva; 8. u novije vrijeme osobito kao “globalna politička ekonomija”, jer drugi etablirani i previše disciplinarno zatvoreni dvadesetostoljetni pristupi najčešće zakazuju pred izrazito turbulentnim i kompleksnim predlošcima analize.

1. Teorijski gubici u paradigmatskim rezovima moderne povijesti političke ekonomije, političkih, ekonomskih i društvenih znanosti

(1) Od 17. do 19. stoljeća politička ekonomija je prošla put od posebne moralne/društveno-humanističke znanosti do sinonima liberalne verzije cjeline političko-ka-

* *Dag Strpić*, izvanredni profesor Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu na predmetu Politička ekonomija.

meralnih ili državnih znanosti (*Staatswissenschaften*) (Rousseau 1979., 1755.; Henfner 1995., 1831.; Schumpeter 1975., 1954.) Foucault 1989.; Conrad 1909.-1911.; Beckerath 1954.; Commons 1959.; Strpić 1998.). Taj su njezin put obilježili nadalje: Hobbes,¹ Petty, Quesnay, Cantillon, Turgot, J. Steuart, Hume, A. Smith, Say, Ricardo, Sismondi, J. S. Mill (te K. Marx kao samo dijelom uspješni kritičar političke ekonomije) (Strpić 1991.: Druga knjiga).

Najistaknutije autore ovoga klasičnoga modernog usmjerenja u političkoj ekonomiji resio je ponajprije fundamentalni rez spram antičke i srednjovjekovne političko-filozofijske i političko-teologijske tradicije (Copleston 1994., 1959.). u shvaćanju autohtonog utemeljenja moderne političko-ekonomske zajednice (common-wealth) i njezine cjelovitosti. Karakterizirala ih je, zatim, ambicija da cjelinu problemskoga polja te i takve zajednice učine predmetom svoje analize (ili da se njihova analiza može razgovjetno uklopiti u mozaik takve cjeline). Uz D. Humea i J. S. Milla, možda je najprominentniji među njima i najbolji primjer za ovu tezu A. Smith koji je u tri svoja glavna djela sistematski pokrio prostor od moralne filozofije, preko jurisprudencije i znanosti države, do sustavne analize utemeljenja bogatstva modernih nacija.² Poslovni i politički “komentatori” (Schumpeter 1975., 1954.; Letwin 1963.), koji se nisu držali ovih visokih kriterija, ostajali su u drugim ili trećim redovima posla kojim su se bavili. Na koncu, klasičnu je političku ekonomiju – barem u ključnih autora, osobito Hobbesa i Smitha – karakterizirao i poseban tip analize (izvorno: rezolutivno-kompozitivni).³ Taj je tip analize odgovarao njezinom temeljnom znanstvenom pristupu – pristupu preko razmjene u osnovi uvijek pojedinčevih ili pojedinačnih moći, ali sa stajališta utemeljenja cjeline zajednice i njezina oblika. Samo naoko paradoksalno, riječ je o pristupu koji se u metodologiji naziva metodološko-individualističkim ili atomističkim (Taylor 1985.; Lukes 1987.).

(2) Neka od svojih temeljnih znanstvenih rješenja klasična politička ekonomija, međutim, nikada nije uspjela razviti s teorijski komponirane apstraktne razine cjeline političko-ekonomske zajednice na razinu konkretnih ekonomskih i političkih zbivanja u državi i društvu, napose privredi. A duže vrijeme nije za to uopće ni bila zainteresirana.

¹ Cf. Hull (1963., 1899.), koji Hobbesa smatra utemeljiteljem radne teorije vrijednosti. No Hobbes i na temeljniji način stvara pretpostavke za formiranje klasične političke ekonomije, tako da je u *Leviathanu* sustavno smješta kao znanost reprodukcije Common-Wealtha u cjelini i u njegovoj specifičnoj modernoj kohezivnoj i cirkulatornoj crti: fundamentalnoj razmjeni moći utemeljenih radom, kao stalnom političko-ekonomskom utemeljenju i reutemeljivanju političko-ekonomske zajednice – podjednako u njezinim političkim kao i u ekonomskim aspektima (Hobbes 1979., 1651.; Strpić 1991.: Prva knjiga; Strpić 1998.: Prvo poglavlje).

² Cf. J. S. Mill (1988., 1989.; 1978., 1843.; 1965., 1848.). A. Smith (1976., 1776.; 1978., 1896.; 1976., 1759.). Dapače, on u posljednjem izdanju *Theory of Moral Sentiments* (1790.: 3, 342) izrijekom navodi još razvedeniji plan istraživanja u šest knjiga, koji nikada nije uspio izvesti do kraja.

³ “Rezolutivno-kompozitivna metoda” izvorno je u prirodnim znanostima Galilejeva, a u političkim (pa i “državnim”), odnosno društvenim – Hobbesova. Vidi o tome šire D.Strpić (1991.: 12fn, 12-13, 17-21). Vidi i C. B. Macpherson (1962. te Introduction, u: Hobbes 1968.: 25-29), Windelband (1988., 1907.; 443), koji u tom pogledu upućuje na Hobbesovo djelo *De corpore* (1650. 1640.), VI pogl., i F. Copleston, S. J. (1994. 1959.)

Pitanja s ove konkretnije razine nisu joj se ozbiljnije ni postavljala; njima su se bavili analitičari tipa tzv. “komentatora” (koji put i sami veliki protagonisti, ali mimo svoje uobičajene metodologije na razini “načela”).⁴

Ta su se pitanja počela ozbiljnije i sustavno postavljati tek na izmaku velike “klasične situacije”.⁵ I, zapravo, po ovom kriteriju, u post-klasičnoj teoriji (Say, Sismondi, Ricardo, J. S. Mill, Marx),⁶ zainteresiranoj da na osnovi klasičnih načela i tadašnjih općih znanstvenih rezultata razvije “pročišćeni” ili na neki način “popravljeni” klasični tip analize do razine npr. teorije tržišta i cijena. Ili pak do analize političkih procesa i, tada osobito, institucija. Ti pokušaji ili nisu uspjeli, ili pak uspjesi nisu bili dostatni da zadovolje očekivanja samih autora i potrebe koje je osjećala znanstvena zajednica.

(3) Tzv. marginalistička/neoklasična revolucija (Gossen, Jevons, Menger, Walras, Pareto), te bujanje “suklasičnih”⁷ usmjerenja u tadašnjoj političkoj ekonomiji (Weber, Pareto, Conrad), odnosno moralnim, političkim i kameralnim znanostima uopće (Bentham, H. S. Maine, Comte, Spencer, Schmoller, Duguit), rezultirali su novim paradigmatiskim rezom. Ovoga puta rez je usmjeren protiv klasične političke ekonomije i protiv cjelovitosti moralnih, odnosno političko-kameralnih znanosti u čijoj je cjelini politička ekonomija počela bivati barem ravnopravnim težištem, uz političku filozofiju (uglavnom kao *Staatstheorie*) (Schumpeter 1975., 1954.; Strpić 1998.) ili u sprezi s njom. Značajnu iako tek djelomičnu iznimku čini tzv. Austrijska škola, koja je programatski “novo-klasična” i koja pokušava zadržati cjelovitost svojih društvenoznanstvenih povezanosti (Strpić 1998.: 4. pogl.)

Neoklasična škola, pojednostavljeno rečeno, pretvara paradigmatisku relaciju jednostavne relativne vrijednosti klasičara – kroz koju su ovi tražili mogućnosti teorijske konstrukcije iz temelja političko-ekonomske zajednice – izravno u uravnotežujući odnos ponude i potražnje roba i usluga na liberalno strukturiranom tržištu (smatrajući ga aproksimativno realnim). Zaobilazec probleme koje su klasičari i post-klasičari postavili i ostavili neriješenima, te stvorivši teorijsko polje koje je načelno neovisno o zajednici kao državi i društvu (paradoksalno, i o morfologiji tržišta, jer se samo jedan njegov tip priznaje kao paradigmatiski i, istodobno, time i kao jedino dopustiva lapidarna modelska zamjena za političko-ekonomsku zajednicu!), neoklasičari su stvorili pretpostavke za disciplinarno izdvajanje ekonomske znanosti i iz političke ekonomije i iz cjeline moralnih i državnih, odnosno političko-kameralnih znanosti. Što je Marshall svojedobno vrlo ublaženo i formulirao.⁸ No, s druge strane, već u startu vrlo visoka a kasnije zadugo sve viša ograda teorijskoga polja ekonomije spram svih drugih društvenih znanosti – da humanističke i ne spominjemo – vrlo brzo radikalno smanjuje broj fundamentalnih

⁴ Cf. npr. Humeove ili Lockeove ekonomske spise, ili pak Marxove političke.

⁵ Kako je stvaralačko razdoblje klasične političke ekonomije nazvao Schumpeter (1975., 1954.).

⁶ Upravo po tom kriteriju svrstavam ove autore u post-klasične.

⁷ “Suklasičnim” nazivam one teorije koje su, kronološki istodobne ili ne, zaobišle klasično moderno utemeljenje političke ekonomije i političkih znanosti uopće i razvijale se kao da ovoga nije ni bilo.

⁸ Zgodno je spomenuti da je on ekonomiju smatrao “široj” od političke ekonomije. Cf. *Načela* (Marshall 1987., 1890.: 48). Isto i Schumpeter (1975., 1954.).

znanstvenih inovacija. Tako da je, barem po mome sudu, i Keynesova “revolucija” počivala na izvođenju konzekvencija iz, u osnovi samo jedne iako jako važne, korekcije neoklasičnoga modela: korekcije Sayova “zakona tržišta” kroz uvođenje vremena šteditelje/odlaganja kupnji u kružnome toku.

(4) Istodobno se nešto slično događa i s pravom, kroz reduciranje širih znanstvenih povezanosti teorije države i prava (Kelsen) i usmjeravanje jurisprudencije kao pravoznanstva na pozitivno-tehnički razvoj. A formira se i sociologija kao nova, po definiciji društvena znanost, koja cijelo sada već bivše područje moralnih i državnih/političko-kameralnih znanosti vidi kao polje čisto društvenih veza i procesa, u koje ga metodološki rastvara (rezoluiru), i istražuje ih u tako rastvorenom obliku.

(5) U političkim se znanostima ova redukcija odvija donekle usporeno, na “trpni” način. Među ostalim i zato što politička filozofija, politička ekonomija i politička povijest još jasno trebaju teoriji države, te komparativnoj vladavini/državnoj vlasti (government) i u disciplinarnom smislu početkom stoljeća novorodenim međunarodnim odnosima, kao i nova politička sociologija koja u takvom novom ili restrukturiranom ansamblu političkih znanosti tek traži i nalazi svoje mjesto.⁹

(6) Zanimljivo je da se upravo tada, vjerojatno i kao reakcija upravo na ovaj trend, inovira vrhunska europska nastava političkih znanosti i političke ekonomije, odnosno ekonomije u političko-ekonomskom i političko-znanstvenom kontekstu. Katedre političke ekonomije (nominalno) osnivane su uostalom tek u 19. stoljeću (Edinburgh 1871., Oxford 1825.). Uz vrhunske sveučilišne studije u Beču i Oxfordu, osnivaju se još dvije izvrsne posebne škole/sveučilišta političkih znanosti. U Parizu (1871.) *l'École libre des sciences politiques*, s naglašenom ulogom političke ekonomije, te, po uzoru na nju, u Londonu (1895.) *London School of Economics and Political Sciences*. Po uzoru na *l'École libre*, u New Yorku je 1880., na Sveučilištu Columbia, utemeljena i prva američka doktorska škola političkih znanosti.

No, usprkos tome ili baš zbog toga, generalno se može kazati da se politička ekonomija, na prijelomu iz 19. u 20. stoljeće, uspostavljanjem samostalne ekonomske znanosti i užim profiliranjem političkih znanosti, u ekonomskoj znanosti i na njezinim studijima¹⁰ počela marginalizirati, ako tu ne uračunamo i njezinu naglašeno ideologiziranu “marksističko-lenjinističku” verziju, gdje joj je, nakon prvotne Staljinove anateme, u SSSR-u kasnije jednako direktivno zadan centralni položaj (Trifonov 1982.; Strpić 1985.).

A u političkim znanostima politička ekonomija razvila je otada vremenom, osobito u posljednjoj trećini 20.stoljeća, status posebne znanstvene grane i nastavnog područja skupine disciplina koje na osebujan način čuvaju politologijske povezanosti s drugim

⁹ Međunarodni odnosi su se kao akademska znanstvena disciplina počeli ozbiljnije razvijati tek nakon prvog svjetskog rata (White 1987.).

¹⁰ Osim, donekle, u Francuskoj i Italiji, a za neko vrijeme i u Švedskoj. U Njemačkoj, ona se dijelom očuvala zahvaljujući i filozofskim pokušajima rekonstrukcije Marxove kritike političke ekonomije. Ali je i stradavala iz izvanjskih razloga, zbog reakcija na te pokušaje. Proces je, dakako, tekao sporo. Na mnogim uglednim sveučilištima u svijetu, J. S. Millovi *Principles* (1847.) zadržali su se u ispitnoj literaturi do sredine dvadesetog stoljeća, paralelno s Marshallovim (1890.).

društvenim, pa i humanističkim znanostima. Osobito s ekonomijom. No ipak je njezin prestiž i u znanosti i na vrhunskim studijima (uz navedene iznimke) stalno padao od konca prve sve do konca druge trećine stoljeća. U doba Keynesove dominacije, *reliquiae reliquiarum* političke ekonomije moglo se pronaći u nazivu resornoga Kraljevskoga društva, ili u nazivu poznatoga čikaškoga ekonomskog časopisa, a čak su i starom Walrasu njegove *Principes d'économie politique pure* u novijem engleskom prijevodu falsificirali u *Principles of Pure Economics*, vjerojatno se bojeći slabe prođe. Već početkom 1970-ih u SAD-u uporni profesor Lindblom (Yale 1970.) na Yaleu je predavao istodobno šest različitih predmeta na isto toliko različitih politoloških studija ili studijskih smjerova, samo da se veliko ime političke ekonomije potpuno ne zatre.

(7) Sužavanje političkih znanosti na političku znanost empirijsko-sociologijskoga tipa kakav je u dobroj mjeri razvijan skoro pola stoljeća nakon pojave Merriamove *New Politics* (1925.), koje je od 1930-ih sve etabliranije u SAD, a koje je potpuno zavlдалo s tzv. bihejvioralnom revolucijom i razvojem funkcionalne političko-sustavske analize 1960-ih (Strpić 1998.) u sada najjačoj svjetskoj nacionalnoj političkoj znanosti dovelo je političku ekonomiju do gotovo simboličke akademske prisutnosti. A i to, uz rijetke ali velike iznimke poput Lindbloma, Hirschmana ili Hayeka, većinom zahvaljujući marksistima (Baran, Sweezy), institucionalistima (Baumol, Tool, Galbraith) i sve utjecajnijim dependencionistima u međunarodnoj političkoj ekonomiji (Dos Santos i dr.). Doduše, u bliskom čikaškom susjedstvu, u Torontu, C. B. Macpherson je prkosno vodio matematski političko-ekonomski departman od 400 nastavnika i istodobno bio jedan od vodećih utemeljitelja i kasnijih lidera IPSA.¹¹

2. Pristup, status i struktura suvremene političke ekonomije

Trend se u znanosti počeo mijenjati 1960-ih, a ozbiljnije tek 70-ih godina. Potpuno se promijenio u 80-ih i 90-ih. S jedne su mu strane pridonijeli radikalni američki liberalni, prije svega ekonomski, teoretičari. Jedni pod Hayekovim i Misesovim “austrijskim” utjecajem, drugi s Chi-Vi-LA tipom ekonomske analize politike (i prava, odnosno povijesti) i društva (preko ljudskog kapitala). Iako se ovaj tip analize javljao i ranije, sada mu je naglo širom otvorena recepcija znanstvene, osobito politološke i pravničke zajednice. On se pojavio još u vrijeme etabliranosti kejnzijanizma (npr. preko časopisa Ronalda Coasea *Law and Economics*, 1958.), dok su mu istaknute policy pozicije bile zatvorene, a javnost ne osobito sklona. Ali mu je kasnije, s famoznom monetarističkom “kontrarevolucijom” – koja je polučila nagle promjene znanstvenih i društvenih statusa, ali ne više i velike znanstvene inovacije u teoriji ekonomske politike – bihejvioralizirano i sustavizirano politološko (kao i pravno) područje ostalo i dalje otvoreno, s više inovacijskih mogućnosti.

To je područje zapravo od konca 50-ih godina, slijedeći u vlastitom profiliranju primjer strategije razvoja sociologije, bilo zagubilo dio svoga izvornoga predmeta (država, nacija, povijest, oblici i procesi vladavine, silna posebna područja javnih politika), odkavši ga se. A onda je nastavilo ostajati i bez svoje izvorno pripadajuće teorije (ili joj

¹¹ International Political Science Association, utemeljena 1949.

prepuštajući jedan od rezervata na međuznanstvenim međama, političku filozofiju, koja je imala sudbinu sličnu, iako ne jednaku, političkoj ekonomiji). Tako je ekonomska analiza politike dijelom osvojila klasično hobbesijansko područje izvorne političke ekonomije, područje razmjena moći u temelju političko-ekonomske zajednice – *commonwealtha*, kao i u svim njezinim posebnim sferama, pa i u najužoj sferi političke i državne vlasti. Stoga je s pravom ponijela i naziv političke ekonomije (Buchanan 1986.).

S druge strane, prostor političkoj ekonomiji otvorio je trend tematskog i kategorijalnog tzv. “povratka državi” u političkim znanostima (Evans, 1985.; Skocpol, 1987.; R. King, 1986.), kojemu su pridonijeli i politički ekonomisti (Dahl/ Lindblom, 1953.; Lindblom, 1971; 1987.). Tu je iznova došla do izraza tradicionalna gospodarska orijentacija političke ekonomije na cjelinu odnošenja države i privrede kao suženu varijantu analize cjeline političko-ekonomske zajednice. S obzirom na tu tradiciju, politička je ekonomija za političku znanost uspjela lakše sačuvati koncepte koji bi ovoj inače u to vrijeme bili već sasvim strani.¹² Ostaje tek da se vidi koliko od toga može imati koristi i ekonomska znanost (Rodrik, 1996.).

Poseban impuls razvoju ne samo ugleda, nego i stvarnoga istraživačkoga statusa političke ekonomije – osobito međunarodne i komparativne – polučili su historičari škole tzv. socijalne povijesti (Pirenne, Braudel, Moore, Chaunu, Wallerstein, Skocpol),

¹² Kada 1985. utvrđuju da je politička ekonomija postala ravnopravnom granom političke znanosti, vrhunski američki politolozi Bluhm, Pye i drugi članovi izabranog ekspertskeg tima APSA ističu da je “oživljavanje političke ekonomije” uslijedilo zbog nužnosti rješavanja gorućih “problema naprednih industrija-liziranih država”. Posebno dragocjenim vide mogućnosti političke ekonomije u primjeni i razvoju “zduženih koncepata” koje je ona sačuvala i dalje razvijala, dok su ih druge znanosti i discipline isparcelizirale do neprepoznavanja.

O tome APSA's NEH Liaison Committee (W. T. Bluhm, M. G. Hermann, W. F. Murphy, J. S. Nelson, L. W. Pye) kaže sljedeće: “Ponajviše zbog brojnih problema naprednih industrijaliziranih država, nazočni smo oživljavanju političke ekonomije, predmeta koji je jako utjecao na formiranje društvenih znanosti. Dok su se rani protagonisti političke ekonomije, poput Karla Marxa i Adama Smitha, nastojali odvojiti od humanističke tradicije i u duhu pozitivizma razviti znanost društva, zanimljivo je da se danas mnogi znanstvenici kreću u točno suprotnom smjeru. U nastojanju da obore umjetne barijere između političkih i ekonomskih znanosti te da mnogo jasnije vide međuodnos ekonomskih i političkih sila, istraživači političke ekonomije ponovno postavljaju mnoga temeljna pitanja klasične društvene teorije i političke filozofije. Ova vrsta istraživanja daje snažnu historijsku orijentaciju cijelom području.”

“Rezultat je bio združivanje mnogih koncepata što su ih u prethodnim dekadama politički znanstvenici nastojali razdvojiti. Na primjer, nastojeći pojmiti odnos između države i društva, politički ekonomist tendira gledanju na državu kao jedinstveni autonomni subjekt. U tom pogledu dogodio se povratak jednom pristupu koji je jednog bujao u političkoj filozofiji, ali koji je suvremena politička znanost nastojala raščistiti govoreći o specifičnim institucijama i individuima koji čine ‘*vlast*’ (podrtao D. S.). Iako do problema dolaze iz drugih smjerova, današnji politički ekonomisti dijele s klasičnim društvenim teoretičarima interes za to kako znanost i tehnologija djeluju na političke, ekonomske i društvene sisteme. Dok su njihovi predšasnici reagirali na industrijsku revoluciju, sadašnja generacija političkih ekonomista pokušava razumjeti jednako duboke promjene u ‘postindustrijskom’ društvu izazvane enormnim djelovanjem znanosti i tehnologije.”

“U tim je pomacima značajno da će područje – kako bude odgovaralo na društvene konzekvencije znanstvenog napretka – nalaziti da je suštinski važno vratiti se fundamentalnim nastojanjima humanističkih tradicija. Ovo reagiranje sugerira da će političke znanosti u budućnosti, kako budu sučeljavane s vlastitim urgentnim problemima, sve više smatrati bitnim kombiniranje metoda i koncepata humanističkih znanosti s metodama i konceptima društvenih znanosti”.

kao i analitičari velikih poslovnih ciklusa/dugih valova (Schumpeter, 1939.; Mandel, 1972.), odnosno “nove ekonomske povijesti” (Temin, North), svojom snažnom ne samo ekonomsko-povijesnom, već i izrazito političko-ekonomskom orijentacijom.

No na koncu, neriješeni problemi analize na problemskim područjima u brzom transformaciji – poput “tranzicije” evropskoga Istoka, te transformacije dalekoistočnih i južnoameričkih privreda (Murakami, 1987; Johnson/Keen, 1994.), ali i recentnih zbivanja u tržišnoj i demokratski najrazvijenijim zemljama svijeta (Goldthorpe, 1982.; Bowles, 1993.; Gray, 1998.), te procesa globalizacije (Rodrik, 1997.) – izazvali su posezanja za političko-ekonomskim procedurama, pa čak i pozive za pomoć ovaj put jasno osviješteno politologijske političke ekonomije (Rodrik, 1996.).

(8) U znanstvenim istraživanjima i literaturi, politička ekonomija razvija se danas osobito u nekoliko smjerova koji su često međusobno kombinirani kod pojedinih autora i djela.

1. Ona je već po tradiciji jedna od temeljnih politologijskih regionalnih teorija – temeljnih teorija koje su usmjerene podjednako na fundamentalnu političku znanost i na jednu od temeljnih grana/polja politologije (cf. npr. Hayek, Macpherson, još uvijek Commons, Heilbroner, Vanberg, Kolm, Sen).

2. Kompleksna teorija razvoja i promjene jedna je od, reklo bi se, inačica za suvremenu političku ekonomiju. Nakon vremena Schumpetera, Dobba, Barana, Sweezya, Mandela, istaknimo ovdje Galbraitha, Lindbloma, Dahla, Dos Santosa, Cardosa, O'Donnella, Hirschmana, Olsona, Caporasa, koji su ostavili snažan trag u ovome smjeru, često kombiniranom s analizama koje pripadaju međunarodnoj i komparativnoj političkoj ekonomiji i politici. Od Dennisonova *Izvještaja* (1958.) ovaj se orijentaciji pridodaju važni napori u izvođenju strategijskih scenarija iniciranja, reguliranja i realiziranja posebnih trendova (Schreiber, Etzioni, Schumacher, Choukri).

3. Kao ekonomska analiza politike, njezinih institucija i procesa – i obrnuto, kao politička analiza privrednih institucija i procesa (Arrow, Downs, Becker, Buchanan, Tullock, Schelling, Schepsle, Weingast, Alt, Christal).

4. Kao kompleksna analiza javnih/državnih politika i njihove harmonizacije, osobito u svezi s teorijom ekonomske politike i posebnim sektorskim političkim ekonomijama (Andrain, Skocpol, Pierson, Spero, Williams, Schultz, Becker, Germain, Rodrik, Giddens).

5. Kao analiza povezanosti države i privrede u tzv. političko-ekonomskoj zajednici (Lindblom, Dahl, Parsons, Przeworski, Santiso, Tool).

6. Kao analiza političko-ekonomske povijesti (Pirenne, Braudel, Wallerstein, Mandel, Freedman, A. Schwartz, North, Temin).

7. Kao političko-ekonomska analiza društva (Etzioni, Becker, Kolm, Offe, Beck, Giddens).

8. U novije vrijeme osobito kao “globalna politička ekonomija” (Sen, Fukuyama, Held, Rodrik, Gill, Ashworth, Tausch, Baldwin, Caporaso) jer u istraživačkom i praktično-političkom nošenju s procesima transformacije i globalizacije, drugi etablirani i

previše disciplinarno zatvoreni dvadesetostoljetni pristupi najčešće zakazuju pred izrazito turbulentnim i kompleksnim predlošcima analize.

(9) S obzirom na raznorodnost formacijskog pedigrea autora koje spominjemo (politolozi, ekonomisti, povijesničari, pravnici, filozofi, sociolozi, mjestimice čak i psiholozi), kao i na raznorodnost njihovih orijentacija, moglo bi se s pravom postaviti pitanje: što je onda uopće danas politička ekonomija?

Odgovor koji bi dio današnje ekonomske znanosti što je i dalje na ovaj ili onaj način osviješteno usmjeren na zajednicu, proglasio političko-ekonomskim očito se već terminologijski poklapa i sa samorazumijevanjem dijela autora koji produciraju taj dio znanosti (Hayek, Buchanan, Mandel). Dio same ekonomije i dalje je, dakle, i u nepolitičko-ekonomska vremena na neki način političko-ekonomski, priznavala ekonomska znanost ili nepolitičku ekonomiju kao svoju poddisciplinu, odnosno kao jedno od svojih legitimnih usmjerenja.

Nadalje, kako mnoštvo autora izrijeком i ustvrđuje (Alt, Weinegast, Levine, Caporaso, itd.), politička ekonomija i u ovom se stoljeću uspješno razvija na mjestima preklapanja i sučeljavanja (Murakami, 1987.) političke i ekonomske znanosti, odnosno politike i privrede. Tako je, na primjer, svaki problem regulacije ili deregulacije ujedno i političko-ekonomski problem.

Ipak se politička ekonomija najbolje snašla u suvremenoj političkoj znanosti. Berlinski svjetski kongres političkih znanstvenika (IPSA) 1994. u svojim je dokumentima političku ekonomiju svrstao među 8 poddisciplina/grana/polja politologije, uz političku teoriju, političke institucije, komparativnu (uključujući nacionalnu) politiku, međunarodne odnose, političko ponašanje, upravljanje i javne politike, te metodologiju.¹³ Vodeći računa o pozitivnim politologijskim standardima i vlastitoj procjeni trenda razvoja političke znanosti, za svaku od tih poddisciplina moglo bi se kazati da metodologijski predstavlja svojevrsnu cjelinu političke znanosti u malom. I da su baš zato punopravne poddiscipline, a ne tek ogranci poddisciplina. Jednu poddisciplinu od druge pritom razlikuju pomaci usmjerenja i osvjetljenja s jednog na drugo problemsko polje politike u cjelini. One, dakle, više nisu (kao u 19. stoljeću i ranije) skup znanosti koje su pod zajedničkom predmetnom kapom (politikâ, države i moraliteta).

No takvo situiranje još ne definira političku ekonomiju do kraja, jer ne definira političko-ekonomski pristup problemima koji su inače općenito politički ili privredni, društveni, kulturni, civilizacijski, itd. To je – po mome sudu i dalje izvorno rezolutivno-kompozitivni pristup sa stajališta cjeline političko-ekonomske zajednice i medija njezinih poredaka, kroz oblikovno njezina vlastita pojedinačna i grupna djelovanja (unutar pojedine političko-ekonomske zajednice i među različitim političko-ekonomskim zajednicama), promatrana na razmjenski način: kroz razmjenu moći, obligacija i franšiza, kroz različite strukture i osvjetljenja te zajednice i između tih zajednica (Parsons 1969.). To uključuje i sve posebne naglaske specifičnih pristupa unutar političke ekonomije koji se navode kao pristupi sa stajališta moći/vlasti, pravde, države, te na različite načine

¹³ Cf. Goodin/Klingemann (1996.). Vidi osobito priloge o političkoj ekonomiji: J. Alt, A. Alesina, C. Offe, B. Grofman, A. B. Atkinson (645-713).

distributivni ili reprodukcijski, odnosno kao merkantilni, strukturalni, svjetsko-sustavni ili realistički; ili pak sa stajališta poretka, razvoja i promjene.

3. *Suvremena nastava političke ekonomije u svijetu i kod nas*

(10) Struktura ogranaka današnje političke ekonomije otuda u osnovi odgovara strukturi drugih grana politologije i njezine cjeline. Nju čine teorija i metodologija političke ekonomije, te političko-ekonomske analize institucija, ponašanja, upravljanja, javnih politika, odnosno sektorske, nacionalne, komparativna i globalna/međunarodna politička ekonomija.

U nastavi, na svjetskim studijima političke znanosti i međunarodnih odnosa, uz samu Političku ekonomiju kao temeljnu disciplinu grane, najraširenija je Međunarodna politička ekonomija. Iz opsežnog komparativnog istraživanja koje smo obavili 1993.-1994. godine,¹⁴ prikazat ćemo ovdje samo strukturu nastavnih predmeta s poslijediplomskog studija političke ekonomije u kanadskome Carletonu, vezanom uz Sveučilište Ottawa. Čini se da ona može najsazetije prikazati prosječnu nastavnu strukturu političke ekonomije kao područja u Kanadi i SAD-u; ali prikazuje i prosječnu strukturu Političke ekonomije kao osnovnog pojedinačnog predmeta na dodiplomskim studijima.

Studij pretpostavlja apsolviranje Političke ekonomije I-II na dodiplomskom studiju. Stoga bi elementi programa prema ovom primjeru izgledali ovako:

1. Politička ekonomija, 2. Teorije političke ekonomije, 3. Metodologija političke ekonomije, 4. Kanadska (ili druga nacionalna) politička ekonomija, 5. Međunarodna politička ekonomija, 5a. Analiza Međunarodne političke ekonomije, 5b. Izabrani problemi Međunarodne političke ekonomije, 5c. Kanada u međunarodnoj političkoj ekonomiji i 5d. Komparativna politička ekonomija, 6. Izabrani problemi Političke ekonomije I, 7. Izabrani problemi Političke ekonomije II, 8. Seminar analize izabranih tekstova, 9. Ekonomska povijest, 10. Socijalna povijest, 11. Politička ekonomija države, 12. Politička ekonomija regulacije, 13. Public Choice: Teorija i primjena.

Slično relativno novom carletonskom Institutu za političku ekonomiju, koji izvodi poslijediplomsku nastavu od 1989., i na u nas poznatijim ekonomskim i politološkim studijima izvršene su značajne promjene u ovome smjeru. Istakli bismo ovdje samo novi dodiplomski ekonomski studij na Yaleu, međudepartmanski studij političke ekonomije na Berkeleyu (ekonomska znanost, politička znanost, međunarodni odnosi, povijest), poslijediplomsku JKSG na Harvardu koja iz političke ekonomije daje samo doktorate (za razliku od upravljanja i javnih politika iz kojih daje i magisterije), te nove poslijediplomske studije kombinirane ekonomije i politologije na Cambridgeu (UK) i u Manchesteru. Svi se oni, u osnovi, opredjeljuju između daljnjeg razvoja dva modela koji su već jedno stoljeće tradicionalni na Oxfordu (PPE) ili na IEP u Parizu (Strpić 1998.).

Na našem Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, u novom programu dodiplomskog studija Politologije koji je započeo 1999. (iako je izrađen još 1994.), pod-

¹⁴ Vidi Prilog 2.

ručje političke ekonomije strukturirano je ovako: 1. Politička ekonomija; 2. Teorija ekonomske politike (ranije Osnove ekonomije i ekonomske politike); 3. Gospodarska politika Hrvatske; 4. Međunarodni ekonomski odnosi; 5. Javne financije; 6. Poredak, promjena i politika razvoja; 7. Posebne javne politike (u kombinaciji s pristupom javnih politika i odlučivanja). Posljednja tri nastavna predmeta izvode se samo u profesionalnom smjeru Javne politike, menadžment i razvoj. Prva četiri obvezna su za studente svih smjerova studija Politologije u Zagrebu.

Iako je političko-ekonomski pristup danas u svijetu razvijen kao nužni aspektualni/ogranački pristup svih grana/poddisciplina političke znanosti (1. političko-ekonomska teorija; 2. političko-ekonomska analiza institucija; 3. političko-ekonomska analiza političkih procesa, komunikacije i ponašanja; 4. nacionalna i komparativna politička ekonomija; 5. međunarodna politička ekonomija; 6. politička ekonomija upravljanja/ menadžmenta; 7. politička ekonomija javnih politika; 8. politička ekonomija informacija, te medija i publicistike; 9. političko-ekonomska povijest), u Hrvatskoj još nije tako u standardima znanstvene literature ni srednjoškolskih ili visokoškolskih nastavnih planova. Pa ni u dodiplomskim i postdiplomskim planovima i programima Fakulteta političkih znanosti. Osim navedenih dodiplomskih predmeta, tek je jedan profesionalni dodiplomski studijski smjer formiran tako da mu je i političko-ekonomski pristup sukonstitutivan. Riječ je o već spomenutom smjeru “Javne politike, menadžment i razvoj”, koji je oblikovan po uzoru na harvardsku postdiplomsku Kennedy School of Government (kombinacija javnih politika, upravljanja i političke ekonomije razvoja). U pripremi je i jedan postdiplomski studij koji će vjerojatno biti slično oblikovan.

4. Zaključak: Političko-ekonomska zajednica (Common-wealth) kao ponovo pronađen pristup, predmet i metodologijski obrazac analize političke ekonomije i političke znanosti

(1) Dakle, politička ekonomija je kao znanost, znanstvena disciplina i poddisciplina/grana, te kao nastavno područje i njegov temeljni predmet, prošla dug – barem dvipolstoljetni – put. Započela je kao posebna (jedno vrijeme čak težišna) znanost među modernim moralnim (društveno-humanističkim) i državnim, odnosno političko-kameralnim znanostima, u vrijeme njihova odvajanja od teologije, napose političke teologije. Danas je ona posebna grana/poddisciplina u političkoj znanosti/ politologiji, s afirmiranim posebnim političko-ekonomskim kao politologijskim pristupom, ravnopravnim i u različitoj mjeri, ali uvijek nužno kombiniranim s preostalim sedam ili osam pristupa.

Paralelno, ona je međuznanstveno politologijsko-ekonomijsko područje, odnosno osebujno polje rada i znanstvene suradnje brojnih istaknutih polit-ekonomista – a formacijskih ekonomista ili politologa i znanstvenika drugih provenijencija – u svijetu, koji smatraju da probleme koji se pred njih postavljaju ne mogu rješavati samo unutar visokih ograda svoje znanosti.

Pokazali smo, naime, da su te ograde, kako u politologiji tako i u ekonomiji, povijesni rezultat sasvim specifičnih metodološko-svjetonazorskih rješenja. Ta rješenja dalje forsiraju klišeizirani tip rješavanja problema u povijesnom kontekstu koji se već davno promijenio. Ili, u najmanju ruku, u povijesnom kontekstu koji više nije jednoznačan.

Napose u uvjetima novih turbulentnih promjena u svijetu koje treba razumjeti na nov način, odnosno neodgodivih i sveobuhvatnih političkih i privrednih reformi koje treba na nov način izvesti u sasvim novim svjetskim, regionalnim i nacionalnim uvjetima. Potrebne su nove znanstvene paradigme; a teško da će ih biti bez političke ekonomije (Strpić, 1998.; 1998.a). Politička volja za djelovanjem, zamjetna u privrednih i političkih vlasti, za to nije dovoljna (Gray, 1997.).

(2) Dio promjena koje su se – osobito početkom ovog stoljeća – dogodile u političkoj ekonomiji i s njom, može se pripisati novom konstituiranju/rekonstituiranju društvenih i političkih znanosti, odnosno pojavi samostalne politologije, ekonomije, prava i sociologije (npr. H. Spencer, 1843. 1909.) Te njihovu stanovitom odvajanju od humanističkih znanosti, napose filozofije i povijesti.

Tome suprotni procesi, koji su doduše cijelo vrijeme tinjali (npr. J. R. Commons, 1934., J. Rawls 1958. 1971.; C. B. Macpherson, 1962.) u posljednjoj su trećini stoljeća – u potrazi za novom paradigmom – izrazitije formirali danas aktualne donekle obrnute masivne trendove među posebnim društvenim znanostima i u njima svakoj napose. Ti procesi su dijelom zamjenska nužnost do nalaženja novih paradigmi.

(3) I iz vlastitih razloga – neuspješnosti etabliranih znanstvenih paradigmi – politička se ekonomija vratila ili na novi način postavila prema pristupu koji joj je izvoran, a čija je osnova – ali samo osnova! – bila izgrađena u klasičnoj britanskoj političkoj i političko-ekonomskoj teoriji. Osobito kod Hobbesa, Humea i Smitha.

Po mome se sudu pokazuje da jedino taj opći pristup može teorijski i istraživački uspješno povezati sve posebne naglaske specifičnih teorijskih pristupa unutar političke ekonomije (ali i unutar društvenih znanosti u cjelini), koji se navode kao pristupi sa stajališta moći/vlasti, pravde, države, te kao na različite načine distributivni ili reprodukcijski, odnosno kao merkantilni, strukturalni, svjetsko-sustavni ili realistički; ili pak kao pristupi sa stajališta poretka, razvoja i promjene. Isto vrijedi i za specifične pristupe ogranaka političke ekonomije, od analize procesa, ponašanja i institucija, do političko-ekonomske analize i aspekata vođenja javnih politika. Kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom planu, ili pak komparativno.

Riječ je rezolutivno-kompozitivnom pristupu sa stajališta cjeline političko-ekonomske zajednice (kao common-wealtha) i sa stajališta medija njezinih poredaka i procesa, kroz – oblikovno njezina vlastita – pojedinačna i grupna djelovanja (unutar pojedine političko-ekonomske zajednice i među različitim političko-ekonomskim zajednicama). Ta su djelovanja, institucije i procesi promatrani i izvedeno teorijski rekonstruirani na razmjenski način: kroz razmjenu moći, obligacija i franšiza, kroz različite strukture i osvjetljenja te zajednice i između takvih zajednica u različitim svjetskim okvirima.

Pritom je relativno nevažno iz koje teorijske škole dolazi neka posebna analiza. Važno je koji se teorijski i praktični problemi njome mogu rješavati, a koji ne. Trenutačno nema paradigme ili oko nje razvijene teorijske škole u svijetu koja bi imala univerzalno važenje, odnosno uspješnost.

(4) Time je u osnovi rečeno i kakav bi po mome sudu morao biti sustav studija političke ekonomije unutar studija političke znanosti. Tako je već dva desetljeća postavljen i moj program Političke ekonomije na drugoj godini FPZ-a. A (osim prirodne

disciplinarnе i tehničke različitosti osnove različite znanosti koja se studira, odnosno poučava) vjerojatno se nešto bitno drukčije ne bi moglo izmisliti ni za političku ekonomiju koja bi se predavala na studijima ekonomskih ili pravnih, ili pak humanističkih znanosti. Ako sam dobro informiran, nastava Načela ekonomije je drukčije postavljena. Drukčije bi bila postavljena, kad bi se predavala, i Socijalna ekonomija Etzioniјеva tipa.

Literatura

- Alt, J.E./Christal, K.A., 1983.: *Political Economics*, University of California Press, Berkeley
- Andrain, C.F., 1979.: *Politics and Economic Policy in Western Democracies*, Duxbury Press, Belmont Cal.
- Arrow, K. 1951.: *Social Choice and Individual Values*, Yale University Press, New Haven
- De-Boer Ashworth, E./Tausch, A., 2000.: *The Global Political Economy and Post-1989 Change: The Place of the Central European Transition*, Macmillan, London
- Baldwin, D. A., (ur.), 1993: *Key Concepts in International Political Economy I-II*, Edward Elgar, Aldershot
- Bates, R. H., 1988.: *Macro-Political Economy in the Field of Development*, Duke University Program in International Political Economy, Working Paper No. 40
- Baumol, W. J., 1993., 1965.: *Welfare Economics and the Theory of the State*, Ashgate – Gregg Revivals, Aldershot
- Becker, G., 1976.: *The Economic Approach to Human Behavior*, University of Chicago, Chicago
- Beckerath, et. al. (Hrsg.) 1956.: *Handwörterbuch der Sozialwissenschaften. Zugleich neuauflage des Handwörterbuchs der Staatswissenschaften*, G. Fisher/J. C. B. Mohr (Paul Siebeck)/Vandenhoeck & Ruprecht, Stuttgart/Tübingen/ Göttingen
- Bluhm, W. T./Hermann, M. G./Murphy, W. F./Nelson, J. S./Pye, L. W., 1985.: Political Science and the Humanities: A Report of the American Political Science Association, *PS* (2): 251-252
- Bowles, S. et al., 1993.: *Markets and Democracy: Participation, Accountability and Efficiency*, Cambridge University Press, Cambridge
- Bowles, S./Gintis, H., 1993.: The Revenge of Homo Economicus: Contested Exchange and the Revival of Political Economy, *Journal of Economic Perspectives*, 7
- Braudel, F. 1997., 1950.: Pour une économie historique, *Revue économique*, 1950, I; rpr. u: Les Ambitions de l'Histoire, Editions de Fallois, 1997 Paris
- Buchanan, J., 1960.: *Fiscal Theory and Political Economy*, University of North Carolina Press, Chapel Hill
- Buchanan, J., 1975.: *The Limits of Liberty: Between Anarchy and Leviathan*, The University of Chicago Press, Chicago
- Buchanan, J., 1986.: *Liberty, Market and State: Political Economy in the 1980s*, Oxford University Press & Harvester Press, Brighton & Oxford
- Buchanan, J./Tollison, R., 1972.: *Theory of Public Choice: Political Applications of Economics*, University of Michigan Press, Chicago

- Campos, R. de Oliveira, 1967.: *Reflections on Latin American Development*, University of Texas Press, Austin, Tex.
- Caporaso, J. A., 1978.: Dependence, Dependency, and Power in the Global System: A Structural and Behavioral Analysis, *International Organization* (32) 1: (Winter)
- Caporaso, J. A., 1993.: Global Political Economy, u: A. W. Finifter, *Political Science: The State of the Discipline II*, APSA, Washington
- Caporaso, J. A./Levine, D. P., 1992.: *Theories of Political Economy*, CUP, Cambridge
- Carleton University, 1993.: *Master of Arts Program Profile*
- Carleton University, 1993.: Carleton University: Faculty of Graduate Studies and Research, *Calendar 1993-94*.
- Carnoy, M. co., 1993.: *The World Economy in the Information Age: Reflections on the New International Political Economy*, Macmillan, London
- Clarke, S., 1982.: *Marx, Marginalism, and Modern Sociology: From Adam Smith to Max Weber*, Macmillan London & Basingstoke
- Coase, R. H., 1988.: *The Firm, the Market and the Law*, UChP, Chicago
- Coleman, J. L./Lange, J., 1992.: *Law and Economics*, (19)
- Commons, J. R., 1925.: Law and Economics, *Yale Law Journal*, (34) Feb.
- Commons, J. R., 1959., 1934.: *Institutional Economics: Its Place in Political Economy*, The University of Wisconsin Press, Madison Rpr. 1990: & intr. by M. Rutherford, Transaction Books, New Brunswick
- Commons, J. R., 1950.: *The Economics of Collective Action*, Macmillan, New York
- Conrad, J., et al. hrgb, 1909.-1911.: *Handwörterbuch der Staatswissenschaften*, 3. Aufl., G. Fisher; Jena 4. Aufl. (1925-1927).
- Copleston, F. S. J., 1994, 1954: *A History of Philosophy V. Modern Philosophy: The British Philosophers from Hobbes to Hume*, Image Books – Doubleday, New York
- Culyer, A. J. 1992: *The Political Economy of Social Policy*, Ashgate-Gregg Revivals, Aldershot
- Czempiel, E.-O./Rosenau, J., 1989.: *Global Changes and Theoretical Challenges: Approaches to World Politics for the 1990s*, Lexington Books, Lexington Mass. & Toronto
- Dahl, R. A./Lindblom, Ch. E., 1963., 1953.: *Planning and Politico-Economic Systems Resolved into Basic Social Processes*, Harper & Row, New York
- DeMartino, G., 1999.: *Global Economy, Global Justice: Theoretical and Policy Alternatives to Neoliberalism*, Routledge-Contemporary Political Economy, London
- Downs, A., 1957.: *An Economic Theory of Democracy*, Harper & Row, New York
- Evans, P. B., et al., (ur.), 1985.: *Bringing the State Back In*, Cambridge University Press, Cambridge
- Foucault, M., 1989.: *Résumé des cours 1970-1982*, Julliard, Paris, *Predavanja (kratak sadržaj) 1970-1982*, pr. Frida Filipovic, BJ, Novi Sad
- Fukuyama, F., 1995.: Social Capital and the Global Economy, *Foreign Affairs*, (74) 5:
- Germain, R., (ur.), 1999.: *Globalization and its Critics: Perspectives from Political Economy*, Macmillan, London

- Gill, S./Law, D., 1988.: *The Global Political Economy: Perspectives, Problems and Policies*, Harvester – Wheatsheaf, New York & London
- Goldthorpe, J. J. (ur.), 1982.: *Order and Conflict in Contemporary Capitalism: Studies in the Political Economy of Western European Nations*, Oxford University Press, Oxford
- Goodin, R. E./Klingemann H.-D. (ur.), 1996.: *A New Handbook of Political Science*, University Press Oxford & New York, Oxford
- Gray, J., 1997.: *Endgames: Questions in Late Modern Political Thought*, Polity Press & Blackwell, Cambridge & Oxford
- Hayek, F. A., 1986.: *Recht, Gesetzgebung und Freiheit: Eine neue Darstellung der liberalen Prinzipien der Gerechtigkeit und der politischen Oekonomie*, Landsberg, VMI
- Held D., et. al., 1999.: *Global Transformations: Politics, Economy and Culture*, Polity Press, Cambridge
- Henfner, J., 1995., 1831.: *Uvod u politicku ili nacionalnu ekonomiju, prema najnovijem napretku u politickim znanostima*, Pravni fakultet, Zagreb
- Hibbs, D. A./Fassbinder, H. (ur.), 1981.: *Contemporary Political Economy: Studies in the interdependence of Politics and Economics*, North Holland, Amsterdam
- Hirschman, A. O., 1981.: *Essays in Trespassing: Economics to Politics and Beyond*, CUP, Cambridge
- Hobbes, Th., 1979., 1968., 1651.: *Leviathan, or The Matter, Forme, & Power of a Commonwealth Ecclesiasticall and Civill*, ed. & intr. by C. B. Macpherson, Penguin, Harmondsworth
- Hoogvelt, A., 2000.: *Globalization and the Postcolonial World: The New Political Economy of Development*, Macmillan, London
- Hopkins, T. K./Wallerstein, I., 1982.: *World System Analysis: Theory and Methodology*, Sage Publ., Beverly Hills
- Hull, Ch. H. (ur.), 1963., 1899.: *The Economic Writings of Sir William Petty I*, A. M. Kelley, New York
- Isaak, R. A., 1991.: *International Political Economy: Managing World Economic Change*, Prentice Hall
- Johnson, Ch./Keehn, E. B., 1994.: Rational Choice and Asian Studies, *The National Interest*, (36)
- Kelsen, H., 1945.: *General History of Law and the State*, HUP, Cambridge Mass.
- Kelsen, H., 1961.: *General Theory of Law and State*, Russel & Russel, New York
- King, R., 1986.: *The State in Modern Society: New Directions in Political Sociology*, Chatham House, Chatham N.J.
- Koyré, A., 1955.: *Galilei et la révolution scientifique du XVII si cle*, PUF, Paris
- Lindblom, Ch. E., 1977.: *Politics and Markets: The World Political--Economic Systems*, Basic Books
- Lindblom, Ch. E., 1988.: Integration of Economics and the Other Social Sciences through Policy Analysis, u: *Democracy and Market System*, Norwegian University Press, Oslo
- Lukes, S., 1987.: Individualism, u: Miller, David (ur.), *The Blackwell Encyclopaedia of Political Thought*, Blackwell, Oxford

- Macpherson, C. B., 1981., 1962.: *Politička teorija posjednickog individualizma*, CDD, Zagreb
- Maine, H. S., 1861.: *Ancient Law: Its Connection with the Early History of Society and Its Relation to Modern Ideas*, L. J. Murray; (1885), Henry Holt, London/New York
- Mandel, E., 1981., 1972. *Kasni kapitalizam*, CKD, Zagreb
- Merriam, Ch. E., 1925.: *New Aspects of Politics*, University of Chicago Press, Chicago
- Mill, J. S., 1843., 1974., 1978.: *A System of Logic Ratiocinative and Inductive: Being a Connected View of the Principles of Evidence and the Methods of Scientific Investigation*, intr. by R. F. McRae, u: *Collected Works*, vls. VII-VIII
- Mill, J. S., 1848., 1965.: *Principles of Political Economy, with Some of Their Applications to Social Philosophy*, vols. II-III, u: (1963-87) *Collected Works*, University of Toronto Press/Routledge and Kegan Paul, Toronto/London
- Mill, J. S., 1988.-1989.: *Izabrani politički spisi*, FPZ-Informator, Zagreb
- Mosco, V./Wasko, J. (ur.), 1988.: *The Political Economy of Information*, The University of Wisconsin Press, Madison Wisc.
- Murakami, Y., 1998.: *An Anticlassical Political-Economic Analysis: A Vision for the Next Century*, CUP, Cambridge
- Murakami, Y./Patrick, H. T., 1987-90.: *The Political Economy of Japan: 1.The Domestic Transformation, 2.The Changing International Context, 3.Cultural and Social Dynamics*, Stanford University Press, Stanford Call
- North, D. C., 1990.: *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge University Press, New York
- Parsons, T., 1969.: *Politics and Social Structure*, The Free Press/Collier-Macmillan, New York/London
- Parsons, T./Smelser, N. J., 1956.: *Economy and Society: A Study of the Integration of Economic and Social Theory*, The Free Press, Glencoe
- Pierson, Ch., 1991.: *Beyond the Welfare State: The New Political Economy of the Welfare State*, Polity Press, Cambridge
- Polanyi, K., 1999., 1957., 1944.: *Velika preobrazba: Politički i ekonomski izvori našega vremena*, Jesenski i Turk, Zagreb
- Przeworski, A., 1993., 1991.: *Democracy and the market: Political and economic reforms in Eastern Europe and Latin America*, CUP, Cambridge
- Rawls, J., 1971.: *Theory of Justice*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge Mass.
- Rodrik, D., 1996.: Understanding Economic Policy Reform, *Journal of Economic Literature*, (34) 1
- Rodrik, D., 1997.: Has Globalization Gone too Far?, Institute for International Economics, Washington D.C.
- Roemer, J. E., 1978.: Neoclassicism, Marxism and Collective Action, *Journal of Economic Issues*, (21) 1
- Rothbard, M., 1970.: *Power and Market*, Sheed Andrews & McMeel, Kansas City
- Rousseau, J.-J., 1979., 1755.: Rasprava o političkoj ekonomiji, *Politička misao*, (16) 1

- Santiso, J. (ur.), 1999.: States and Markets: Essays in Tresspassing, issue of *International Political Science Review*, (20) 3
- Schelling, T. C., 1966., 1960.: *The Strategy of Conflict*, Harvard University Press, Cambridge Mass.
- Schelling, T. C., 1978.: *Micromotives and Macrobehavior*, Norton, New York
- Schelling, T. C., 1984.: *Choice and Consequence*, Harvard University Press, Cambridge Mass.
- Sen, A., 1977.: Rational Fools: A Critique of the Behavioral Foundations of Economic Theory, *Philosophy and Public Affairs* (Sum.)
- Sen, A., 1989.: Economic Methodology: Heterogeneity and Relevance, *Social Research*, (56) 2:
- Sen, A., 1995.: Rationality and Social Choice, *The American Economic Review*, (85) 1
- Sen, A./Williams, B., (ur.), 1982.: *Utilitarianism and Beyond*, CUP, Cambridge
- Shepsle, K. A. /Weingast B. R., 1984.: Political Solutions to Market Problems, *American Political Science Review*, (78) 2
- Skocpol, Th., 1987., 1979.: *States & Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia, & China*, CUP, Cambridge
- Skocpol, Th., 1992.: *Protecting Soldiers and Mothers: The Political Origins of Social Policy in America*, Harvard University Press, Cambridge Mass.
- Smith, A., 1976., 1776.: *The Wealth of Nations*. The Glasgow Edition of the Works of Adam Smith vol. II, (ur.) by R. H. Campbell, A. S. Skinner & W. B. Todd, OUP, Oxford
- Smith, A., 1978., 1762-3., 1766., 1896.: *Lectures on Jurisprudence*, ed. by R. L. Meek, D. D. Raphael, P. G. Stein, Oxford, OUP
- Smith, A., 1759., 1790., 1976.: *The Theory of Moral Sentiments*, ed. by D. D. Raphael & A. L. Macfie, OUP, Oxford
- Smith, A., 1952., 1776.: *Istraživanje prirode i uzroka bogatstva naroda*, (ur.) M. Hanžeković, Kultura, Zagreb
- Spencer, H., 1981., 1843.: *The Man Versus the State, With Six Essays on government, Society, and Freedom*, Liberty Fund, Indianapolis
- Spencer, H., 1909.: *Classification des Sciences*, Felix Alcan, Paris
- Spero, J. E., 1985.: *The Politics of International Economic Relations*, St. Martin's Press, New York
- Strpić, D., 1998.: *Promjena. Politička i političko-ekonomska promjena od Hobbesa do Hayeka: Uvodne studije*, FPZ-Politička misao, Zagreb
- Strpić, D., 1998.: The Issues for 1999 and Paradigms for the Millenium, *Croatian Political Science Review*, (35), 5:
- Strpić, D., 1998.: Kamo je zakasnila nacija? Ili: Intervencija jednog politologa. Uz raspravu o knjizi Helmutha Plessnera "Zakašnjela nacija: O političkoj zavodljivosti građanskog duha", *Politička misao*, (35) 1:

- Strpić, D., 1998.: Istočni grijeh i novi svijet: Problemi mladih parova, u: Meštrovic, Matko/Štulhofer, Aleksandar (ur.), *Sociokulturni kapital i tranzicija u Hrvatskoj*, Biblioteka Revije za sociologiju, Zagreb
- Strpić, D., 1996.: Ekonomija i sociologija: Problemi mladih parova, *Ekonomski pregled* 11-12
- Strpić, D., 1996.: Fašizam, antifašizam i političko-ekonomski ciklusi, u: *Antisemitizam, holokaust, antifašizam*, židovska općina, Zagreb
- Strpić, D., 1985.: Politička ekonomija socijalizma, u: *Kritički o kritici političke ekonomije*, CITR, Zagreb
- Strpić, D., (2000) Globalizacija: Hrvatska točka gledišta, *Politička misao*, (38) 2
- Strpić, D., 1991.: *Robna proizvodnja i udruženi rad u Marxovoj kritici političke ekonomije*, doktorska disertacija, mentor R. Lang, knjižnica FPZ, Zagreb
- Taylor, C., 1985.: Atomism, u: *Philosophical Papers II*, Cambridge University Press, Cambridge
- Taylor, Th. C., 1980.: *The Fundamentals of Austrian Economics*, Adam Smith Institute & Carl Menger Institute, London
- Temin, P. (ur.), 1973.: *New Economic History*, Penguin, Harmondsworth
- Tool, M. R. (ur.), 1984.: *An Institutional Guide to Economics and Public Policy*, Sharpe & Journal of Economic Issues, Armonk N.Y.
- Trifonov, D. K. i dr., 1983., 1972.: *Istoria politiceskoi ekonomii socializma*, Izdatelstvo Leningradskogo universitetam, Leningrad
- University of Toronto, 1980.: *University of Toronto: School of Graduate Studies, Calendar 1980-81*, University of Toronto Press, Toronto
- Vanberg, V., 1989.: Carl Menger's Evolutionary and John R. Commons' Collective Action Approach to Institutions: A Comparison, *Review of Political Economy*, 3 (Nov.)
- Wallerstein, I., 1986., 1974., 1980.: *Suvremeni svjetski sistem*, CKD, Zagreb
- White, A. D. (ur.), 1987.: European Schools of History and Politics, *Studies in Historical and Political Science*, vol. V, Dec., Johns Hopkins University
- Williams, J. T., 1990.: The Political Manipulation of Macroeconomic Policy, *American Political Science Review*, (84) 3, Sep.
- Yale University, 1970.: *Bulletin of Yale University: Graduate School 1971-1972*, Ser. (67) 14
- Yale University, 1992.: *Undergraduate Studies 1993-94*, YUP, New Haven

Dag Strpić

POLITICAL ECONOMY – ECONOMY – POLITICAL SCIENCE

Summary

From the 17th to 19th century, political economy transformed from a particular social/moral science to the synonym for a liberal version of the totality of politico-cameral or “statal” sciences (sciences of common-wealth). At the turn of the 20th century, in establishing an autonomous economic science, and in the narrower profiling of political sciences, political economy began to be marginalised in economics (except in its totally ideologised “marxist-leninist” version which, after the initial Stalin’s anathema, proclaimed a central position of political economy in economic sciences.) Later, in political science, political economy developed for itself a position of a particular scientific branch/subdiscipline and a teaching field for a group of disciplines which in a special way preserve links of political science with other social sciences and arts. Thus, the disciplinary structure of the contemporary political economy basically corresponds to the structure of other branches of political science and of political science as a whole. In departments of political science and international relations at world’s universities, Political Economy naturally is the basic course, but the most frequent course is that of International/Global/World Political Economy. In research and scientific literature, Political Economy has developed in several special directions: 1. as one among several constitutive regional theories of political science; 2. as a complex theory of development and change, and of design of strategic scenarios of initiating, regulating and realising particular trends; 3. as an economic analysis of politics, political institutions and processes and, vice versa, as a political analysis of economic institutions and processes; 4. as a complex analysis of public policy and of harmonisation of its branches, especially in connection with the theory of economic policy and particular political economies of particular social sectors; 5. as an analysis of the relations between state and economy; 6. as an analysis of politico-economic history; 7. as a politico-economic analysis of society; 8. in recent times especially as the “global political economy”, because at the world level of analysis, other established and too disciplinary closed approaches often failed.